

European Souvenirs: een trip door herinneringen

Reizen is remixen

Het multimedialkunstwerk *European Souvenirs* husselt de meest uiteenlopende archiefmaterialen door elkaar om nieuwe, grensoverschrijdende verhalen te vertellen. 'Fuck borders!'

Door Nina Polak

'HET ARCHIEF registreert én creëert het evenement', schreef Jacques Derrida in *Archive Fever*. Hij deconstrueerde het idee van het archief als objectieve historische bron en liet zien dat archiveren mensenwerk is, en daarmee subjectief. We kiezen wat we bewaren, hoe we het bewaren en waar, en scheppen zo de geschiedenis zoals we die kennen. Met die wetenschap kunnen uit bestaande archieven ook nieuwe archieven worden gemaakt, met nieuwe verhalen, en elk document kan binnen een andere context iets heel anders betekenen.

Iets dergelijks is ook het uitgangspunt voor het project *European Souvenirs*, dat deze zomer vijf mediakunstenaars uit vijf Europese landen bij elkaar bracht en ze liet grasduinen in belangrijke audiovisuele archieven over het hele continent. Wat ze vonden verwerkten ze in een live-cinemaproductie, die in oktober voor het eerst te zien zal zijn bij De Balie in Amsterdam. Doel van de onderneming, volgens opdrachtgever European Cultural Foundation, is het zoeken naar nieuwe, inspirerende Europese verhalen. Dat die verhalen gemaakt zullen zijn van oude verhalen laat zich raden. De curatoren van het project zijn de 'remix-experts' van het Spaanse Zemos98, een collectief van vj's, dj's, animators, performers, muzikanten en film-makers die zich toeleggen op de herinterpretatie van bestaand materiaal. Voor dit project kozen ze zowel muzikanten als visuele artiesten, zodat het remixen evenzeer slaat op beeld als op geluid.

Met als leidraad thema's als 'familie', 'reizen' en 'grenzen' doken de vijf uitverkorenen de archieven in (waaronder ook ons Nationaal Archief en het filmarchief van Eye) en stelden een verzameling samen van *ready mades*, die variëren van de meest persoonlijke familiebrieven en vakantiekiekjes tot beladen beelden van gestrande vluchtelingen en harde grensbewaking. In vier workshops in verschillende Europese steden gingen ze op zoek naar de gemeenschappelijke en individuele betekenis van de 'souvenirs', en begonnen aan het samenstellen van een performance waarin ze de gevarieerde culturele bagage tot een nieuw geheel smeedden.

In Sevilla, Istanbul, Warschau en Amsterdam stonden teams van kunstenaars klaar om de makers (afkomstig uit Nederland, Spanje,

Groot-Brittannië, Polen en Turkije) te begeleiden bij de creatie van een gezamenlijke vorm. De verschillende plaatsen, het reizen zelf en de persoonlijke verhalen van de vijf Europeanen moesten daarbij als inspiratiebron dienen. Aan grote tafels met ingewikkelde computeropstellingen, omringd door volgeschreven whiteboards, handycams en projectoren, brachten zij hele weken door, pratend, plannend en experimenterend, op zoek naar de meest zinvolle confrontaties tussen de door hen verzamelde archiefmaterialen.

Over het speurwerk in de archieven zegt de Nederlandse deelneemster Farah Rahman dat de kunstenaars zich geregeld aan het toeval moesten overgeven. 'Je bent vaak overgeleverd aan wat het archief jou geeft, ook al kom je met duidelijke zoekopdrachten.' De trailer voor het project laat dan ook een onverwachte mix van beelden zien, die aandoen als *objets trouvés*: nieuwsknipsels, nostalgische flarden homevideo en mysterieuze geluidsfragmenten. Een samenraapsel, op het eerste gezicht, dat eenheid zou moeten vinden in het idee van een Europese identiteit. Dat de makers ervoeren dat zo'n

De Europese identiteit zal uit de performance zeker niet naar voren komen als stabiel

identiteit juist vooral bestaat uit diversiteit en gelaagdheid moet haast wel voor praktische problemen hebben gezorgd. Je mag namelijk hopen dat het eindresultaat, de gezamenlijke performance, het abstract fragmentarische overstijgt. Het postmoderne standpunt dat de wereld een collage is kennen we namelijk wel.

Hoe dat eindresultaat er precies uitziet blijft nog een verrassing. Rahman kan al vertellen dat we in De Balie drie schermen kunnen verwachten: een groot projectiescherm waarop de live gemixte beelden te zien zijn en twee led-schermen waarop die beelden middels data-visualisatie van extra context worden voorzien. Verder zijn er camera's voor het volgen van de performers. Die staan op het podium, met hun

technische uitstalling (zowel digitale als analoge apparaten) en editen gezamenlijk hun film, die weliswaar van tevoren gerepeteerd is, maar elke keer weer net iets anders zal zijn. Naast live-muziek bevat de film namelijk ook live-animatie en worden de uitgekozen beelden à la minute door elkaar gemixt. Ter plekke kunnen de video-beelden bewerkt worden. Er kan bijvoorbeeld live mee worden 'gescratcht' zoals een dj dat met zijn platen doet.

EEN OPNAME van een van de try-outs geeft ook alvast een indruk van de inhoud. Hoewel het ongetwijfeld anders is om aanwezig te zijn in de zaal, blijkt zelfs uit deze videoregistratie dat het om een indrukwekkende ervaring zal gaan. Te zien is een collageverhaal in vijf hoofdstukken, soms abstract, soms concreter, dat inderdaad zijn fragmentarische karakter ontstijgt door de toeschouwer naar binnen te zuigen met een hypnotische mix van geluid en dansende beelden. Voorbij komen kleurrijke familievideo's, vakantiedagboeken en ansichtkaarten, maar ook politiek geladen fragmenten, ruige beelden uit partyscenes en abstracte bewerkingen met souvenir-achtige objecten. Bij een meeslepende sequentie met flinkerende Afrikaanse maskers is het bijna moeilijk om stil te blijven zitten.

Het geheel is afwisselend melancholisch en energiek, soms erotisch, en mede door de hoogstaande en vooral heel dansbare elektronische muziek en de mooie geluidsfragmenten bijna nergens saai. Hier en daar wordt de chaotische mengstroom onderbroken door de verstilling van een individueel verhaal. De overgangen zijn vreemd en doen zo nu en dan analoog en ouderwets aan. Dat draagt bij aan het algehele gevoel van nostalgie dat de performance aanzwengelt. Het is al met al een nogal zintuiglijke, associatieve trip door collectieve herinneringen, waarvan je inderdaad sterk het idee krijgt dat die ter plekke gecreëerd wordt.

De makers zijn in het donker alleen als schimmen te zien. Ze deinen mee op de aanstekelijke muziek. De toegevoegde waarde van het live-element en het fysieke samenzijn op het podium zit hem volgens Rahman in de nadruk die er komt te liggen op de subjectiviteit. 'Zo wordt zichtbaar dat het hier om persoonlijke keuzes en verhalen gaat.' De bijeenkomst van die

verhalen impliceert de bijeenkomst van vijf individuen. De manier waarop het verhaal getoond wordt hangt helemaal samen met de interactie tussen hun hoogstpersoonlijke artistieke technieken. Dat de grenzen tussen die afzonderlijke materialen en technieken daarbij vervagen, is een welkome symbolische bijkomstigheid. Een van de sentimenten die tijdens het werkproces kwam bovendrijven, zegt Rahman, was: *'Fuck borders!'*

Het idee van zo'n audiovisueel gesamt-kunstwerk (Wagner gebruikte die term specifiek om te refereren aan het samenbrengen van meerdere kunstvormen via het theater) doet denken aan het werk van de Amerikaanse remix-pionier Nam June Paik, algemeen aangeduid als

de vader van de videokunst. Zijn satellietproject *Good Morning, Mr. Orwell* uit 1984 is het eerste voorbeeld van het live mixen van bewerkte beelden. Paiks doel was, net als dat van *European Souvenirs*, om een internationaal product te creëren en tijdens de spectaculaire uitzending mengde hij rechtstreekse opnamen uit San Francisco, New York en Parijs, waar van verschillende artiesten de performances werden geregistreerd. Het bindende element in dit media-evenement was de reflectie op de televisietechniek; Paik wilde een weerlegging tonen van het dystopische 1984 zoals Orwell dat had geschetst, door niet de gevaren, maar juist de mogelijkheden van de progressieve techniek te belichten. *'But George, you were somewhat*

overdoing it', zingt een Franse zangeres ergens halverwege, *'desire is not dead yet, desire is not dead.'*

Op de vraag wat het verhaal constitueert in het project *European Souvenirs*, dat zich uitdrukkelijk situeert binnen het door Paik ingeluide culturele paradigma van het remixen, antwoordt Rahman dat er vooral nieuwe betekenissen ontspringt uit de ongebruikelijke combinaties van oude *footage*. 'Het naast elkaar zetten van schokkende beelden van net gearresteerde, verzwakte bootvluchtelingen, animaties van drenkelingen, en vrolijke familiefilmpjes van gelukkig badende vakantiegangers vertelt iets over het dubbele van grenzen.' De bedoeling is dat het verzamelde archiefmateriaal in de performance geladen wordt met andere intenties dan die van de originele maker. De kijker speelt een actieve rol in de constructie van het vertelde en wordt uitgedaagd om nieuwe verbanden te ontdekken tussen verschillende Europese landschappen, herinneringen en verbeeldingen.

Uit de chaotische hervertelling die het project belooft te worden moet ook de complexiteit spreken die hoort bij een abstract begrip als de Europese identiteit. Die zal uit de performance zeker niet naar voren komen als stabiel. Grenzen verschuiven en veranderen,

herinneringen blijven nieuwe plekken vinden en eenheid schuilt juist in verschil, in erkennen dat geen verhaal hetzelfde is. Remixen is, zoals de missieomschrijving van het project benadrukt, meer dan de artistieke erfenis van het avant-garde-idee van collage. Het is meer dan de in de jaren tachtig ontstane samplecultuur van de dj. Remixen is ingebed in onze cultuur en beïnvloedt de kruisbestuiving tussen educatie, communicatie, cultuur en politiek. Grenzen zijn er in die optiek om overschreden te worden. ♦

European Souvenirs door Farah Rahman, Malaventura, Noriko Okaku, Karol Rakowski en Baris Gürsel is op 6 oktober, 20.30 uur, te zien in De Balie en zal daarna door Europa toeren